

ACTES DEL XXè CONGRÉS D'HISTÒRIA DE LA MEDICINA CATALANA. Vic. Juny 2018

L'ADMINISTRACIÓ DE L'HOSPITAL DE LA SANTA CREU DE VIC DURANT LA GUERRA CIVIL A TRAVÉS DE LES MEMÒRIES DE RAMON FÀBREGAS LLANAS, EL SEU DIRECTOR

PONCE i VIVET, Santi
Universitat de Vic

RESUM: La comunicació vol fer una aportació al coneixement de l'activitat portada a terme a l'Hospital de la Santa Creu de Vic durant la Guerra Civil (1936-1939) a través de les memòries redactades per Ramon Fàbregas Llanas (Vic, 20/IV/1889 – Badalona, 16/III/1982) Director nomenat per l'Ajuntament de Vic i destituït per les noves autoritats franquistes.

Paraules clau: Ramon Fàbregas Llanas, Hospital Santa Creu Vic, Guerra Civil, gestió administrativa, reformes sanitàries.

Sota la direcció de Ramon Fàbregas, l'Hospital de la Santa Creu va seguir amb els aires de renovació i laïcització iniciats amb l'arribada de la II República l'any 1931, quan es va incorporar a la xarxa pública sanitària i va consolidar-se com a hospital d'abast comarcal. Una de les primeres iniciatives frustrades per manca de finançament va ser la de projectar un nou hospital a l'edifici de la casa sacerdotal. Malgrat i les dificultats pròpies de la guerra, van millorar algunes instal·lacions, es van introduir mesures per incrementar l'asèpsia introduint noves pràctiques, una higiene més acurada, una millora en la dieta dels pacients, etc. Des del punt de vista de l'administració, l'Hospital es va posar al dia en pagament dels proveïdors, es van aconseguir noves formes de finançament i a través dels mitjans de comunicació, es va apropar la tasca mèdica i assistencial realitzada a la ciutadania:

Els fragments reproduïts tracten sobre la notícia de l'esclat de la guerra, el seu nomenament en el càrrec, la relació amb el personal administratiu i de serveis, les infermeres-monges, la farmàcia, els metges, els proveïdors, sobre el finançament de l'Hospital, les millores en l'asèpsia i en la cuina, sobre dos casos d'operació curiosos, també sobre l'ocultació i la fugida de persones ocultes a la institució, sobre la portada de les aigües de Forat Micó i, finalment sobre el seu acomiadament i la repressió patida. Unes notes biogràfiques amenes que de ben segur complementaran el rigorós treball realitzat per Josep M. Vilaseca a través de la tesi doctoral *Aspectes sanitaris de l'Hospital de la Santa Creu de Vic durant la guerra civil espanyola (1936-1939)* llegida a la Universitat de Barcelona l'any 2005.

Una vegada destituït, un Consell de Guerra sumaríssim el va condemnar a mort, pena que li fou commutada per cinc anys i vuit mesos de presó, que va complir, primer a la presó de Vic durant 83 dies, després a la presó Model de Barcelona i, finalment al penal militar del Castell de Sant Ferran de Figueres.

L'administració de l'Hospital de la Santa Creu de Vic durant la Guerra Civil a través de les memòries de Ramon Fàbregas Llanas, el seu director

Ramon Fàbregas Llanas (Vic, 20/IV/1889 – Badalona, 16/II/1982) va néixer al carrer de Sant Francesc –popularment conegut com *La Calla*- de Vic. Era el petit dels cinc fills d'una família menestral. Tot i ser un bon estudiant, solament va cursar estudis primaris i de ben jove va aprendre i treballar en diversos oficis. En paraules seves:

Després de l'escola he tocat una infinitat de tecles, primer de boter, després de sabater, de cambrer d'hostal, a la dècada de 1920 vaig entrar en el ram de les assegurances amb la creació de la companyia La Nova Catalunya. En fi, una bola de vidre rodolant sempre¹

Es va casar els 23 d'abril de 1935 amb Maria Ballart i Mir, cosidora al taller del sastre Camps i van establir la residència a la Plaça Major al mateix pis on hi tenia el negoci de les assegurances i la previsió social². Segons la continuació biogràfica feta per Núria Fàbregas Ballart, filla de Ramon Fàbregas, nascuda el 17 d'agost de 1936, Maria Ballart i la seva germana Paula havien brodat la bandera que va onejar al balcó de l'Ajuntament de la ciutat en motiu de la proclamació de la II^a República.

D'idees catalanistes i d'esquerres, no consta que milités en cap partit tot i la seva afinitat amb Esquerra Republicana de Catalunya. Segons la revista *Vicgrafies*, fou membre fundador de l'Ateneu Obrer i col·laborador dels periòdics *Diari de Vic*, *Sembrar* i *l'Hora Nova*, on sovint signava amb el pseudònim de *Rafael de Galceran*. Persona afable³ i amant de la poesia i de la cultura (Ramisa: 2005,29) era un gran aficionat a la lectura i al teatre, va escriure una vintena d'obres, moltes d'elles a la presó quan va ser represaliat per les autoritats franquistes. El perfil biogràfic que es desprèn del consell de guerra al qual fou sotmès l'any 1939 el descriu com a persona extremista i manipuladora, “procurando pasar desapercibido por el pueblo para tenerlo más a mano” (Costa i Vilaseca: 2000,113). Al seu torn, tampoc no sorprèn l'opinió que li mereixia Miquel Conill i Santias: “Aquest senyor no me'n recordo qui era, però és el que va fer més mal a l'Hospital” (Vilaseca:2006, 64), qui juntament amb Joaquim Vilaplana i Casals, aleshores estudiants de quart curs de medicina en pràctiques, van acabar la guerra alistats en els Requetés del bàndol feixista.

En esclatar la guerra el negoci de les assegurances se'n va anar en orris i sense voler, la vida de Ramon Fàbregas va donar un tomb. La ciutat va viure un esclat i efervescència popular. El dia 20 de juliol es va convocar una vaga general i el poder de la ciutat va passar a mans del Comitè de Milícies Antifeixistes (Bassas:1992,31-33) (Casanovas:1993,97-108). L'Hospital fou intervingut per

l'Ajuntament qui, a través l'alcalde i amic Marià Serra i Badell, va demanar a Ramon Fàbregas que assumís la direcció de l'Hospital de la Santa Creu (Vilaseca: 2006,67-78). No queda clar el càrrec que ostentà, a vegades es parla d'Administrador, altres de Director, però en veritat, segons l'Acta de constitució de la Junta de l'Hospital Comarcal de Vic de 27-VII-1937, la directora era Dolors Oms Bosch i Ramón Fàbregas exercia com a "Sub-Director-Administrador".

Sota la direcció de Ramon Fàbregas, des del 24 de juliol de 1936 i fins el 8 de febrer de 1939 que fou cessat per ordre de les noves autoritats, l'Hospital de la Santa Creu va seguir amb els aires de renovació i laïcització iniciats amb l'arribada de la II República l'any 1931, quan es va incorporar a la xarxa pública sanitària i va consolidar-se com a hospital d'abast comarcal (Salarich i Torrents: 1936). Una de les primeres iniciatives frustrades per manca de finançament va ser la de projectar un nou hospital a l'edifici de la casa sacerdotal (Vilaseca: 2006, 46-78). Malgrat i les dificultats pròpies de la guerra, van millorar algunes instal·lacions, es van introduir mesures per incrementar l'asèpsia introduint noves pràctiques, una higiene més acurada, una millora en la dieta dels pacients, etc. Des del punt de vista de l'administració, l'Hospital es va posar al dia en pagament dels proveïdors, es van aconseguir noves formes de finançament i a través dels mitjans de comunicació, es va apropar la tasca mèdica i assistencial realitzada a la ciutadania:

Fàbregas va retenir el control de l'hospital durant tota la guerra i va procurar que el centre funcionés amb normalitat, malgrat les dificultats creixents: manca de mitjans quirúrgics i anestèsics, de calefacció, i escassetat de tot tipus de fàrmacs. L'equip mèdic es va mantenir força durant els primers temps de la guerra, fins que alguns metges i practicants foren mobilitzats. (Ramisa: 2009,193)

Una vegada destituït, un Consell de Guerra sumaríssim el va condemnar a mort, pena que li fou commutada per cinc anys i vuit mesos de presó, que va complir, primer a la presó de Vic durant 83 dies, després a la presó Model de Barcelona i, finalment al penal militar del Castell de Sant Ferran de Figueres. Segons la seva filla,

Allí a Figueres hi havia un conegut, la família Vaquer, que ens acollien (a l'esposa i a la filla) a casa seva. En sortir de la presó, aquesta família volien que ens quedéssim a viure a Figueres on li proporcionarien una feina al meu pare però va refusar l'oferiment perquè volia tornar a Vic. Els seus amics, en Ton del Cafè Vic, en Bernat Oms i els Drs. de l'Hospital li recomanaren que no tornés perquè [...] li farien la vida impossible a manera de pacte de la fam. El pare s'ho repensà i a través dels germans Sebastià, Pepito i Ramon Camprubí Roca li oferiren casa a Barcelona i feina a la seva fàbrica de Montgat. Finalment, ens vam instal·lar a viure a Montgat i quan em vaig casar amb Josep Quesada i Roig, veí de Badalona, ens vam traslladar a viure al barri de Llefià fins ara. (Núria Fàbregas)

FRAGMENTS DE LES MEMÒRIES DE RAMON FÀBREGAS LLANAS DURANT LA GUERRA CIVIL

Reproduïm a continuació fragments de les memòries redactades quan tenia 88 anys, cinc anys abans de la seva mort, relatius a la gestió realitzada durant la Guerra Civil a l'Hospital de la Santa Creu de Vic. Tracten sobre la notícia de l'esclat de la guerra, el seu nomenament en el càrrec, la relació amb el personal administratiu i de serveis, les infermeres-monges, la farmàcia, els metges, els proveïdors, sobre el finançament de l'Hospital, les millores en l'asèpsia i en la cuina, sobre dos casos d'operació curiosos, també sobre l'ocultació i la fugida de persones ocultes a la institució, sobre la portada de les aigües de Forat Micó i, finalment sobre el seu acomiadament i la repressió patida. Unes notes biogràfiques amenes que de ben segur complementaran el rigorós treball realitzat per Josep M. Vilaseca a través de la tesi doctoral *Aspectes sanitaris de l'Hospital de la Santa Creu de Vic durant la guerra civil espanyola (1936-1939)* llegida a la Universitat de Barcelona l'any 2005.

Aquella guerra ho desbaratà tot, no solament els nostres plans que al fi i al cap pel volum que tingué en el nostre cas era una partícula tan minsa comparada amb el trastorn que portà a la nació entera, tantes vides i tantes ruïnes que encara després de tants anys no sabem com terminarà.

No és pas el moment de calibrar la gran tragèdia que ens vingué, primer les vides esmerçades entre germans, després les presons s'emplenaren com mai s'havia vist. Però perquè seguim aquest camí, tornem un poc endarrera i parem-nos el 18 de juliol de 1936.

Doncs si, era el matí del desastre que surto del pis per donar un tomb per tal si trobava un que altre dels representants que tenia per la comarca. A l'arribar quasi al final del Passeig, trobo un bon amic, en Pep de Serrabou⁴ que venia al mercat. Ens saludarem i va preguntar-me:

- Què, que et sembla de l'assumpte que se'ns presenta?
- No sé de que em parles, - li contesto.
- Com, no saps que estem en guerra ?
- La primera notícia, que li contesto.
- Però tota la nit la ràdio no fa més que donar notícies?
- Com no tinc ràdio, i ara surto de casa, poc sé un borró d'això que dius. Què dius que estem en guerra?
- Si, - contesta en Pep. – Els militars s'han llançat contra la República. No serà una altre Sant Jurjada (referint-se a una intentona de San Jurjo que fracassà).
- Si és com dius, Pep, aquesta volta ens farem molt de mal.
- Vols dir, -preguntà l'amic.
- Si, Pep, si, ens farem molt de mal, per desgràcia. El temps ho dirà.

I ho deixarem i cadascú seguí el seu camí. Així vaig enterar-me que estàvem en guerra. Desgraciadament fou veritat, com veritat el que a l'amic Pep de Serrabou vaig dictaminar-li. Ja al pis, una de les primeres visites fou la d'en Retxes, que el tenia com a agent productor. Vingué tot entusiasmat:

- *Ha arribat l'hora, aquesta vegada vencerem, digué, i això dels assegurats ja ho pots donar per acabat, tot quedarà a mercè de la col·lectivitat. Serà el poble qui portarà les regnes de l'estat. Tots serem uns. Ja ho veuràs. Tu ets de venir amb nosaltres. No serà allò dels rabassaires. Aquesta vegada seran ells, els feixistes que aniran a passar una temporada a l'ombra.*
- *Ai, Retxes, et veig molt entusiasmat.*
- *És que n'hi ha per estar-ho, - digué. Mira, a Barcelona el poble s'ha fet amo i senyor de les casernes, les armes ja no són dels militars, la tropa està llicenciada i els galons arrancats i desposseïts del càrrec és el poble que mana.*

Com així va ser. Tot van ser banderes i de tots els colors imaginaris i ja la ballem. El company es tornà camarada, puny enlaire i salut camarada. En fi, un desconcert. Naturalment el govern s'imposà, semblava que hi hauria ordre, en fi, seria llarg de contar.

Passaren uns dies, no pas molts, sortí un decret que els organismes que estaven regits per sacerdots quedaven abolits i que s'hi havia de posar els seus administradors, que havien de ser la gent del poble.

Proposta i nomenament

En Serra, que era l'alcalde de la ciutat i un company de l'ajuntament que es deia Padrisa, vingueren al despatx per tal de fer-me la proposició de que jo havia d'ésser l'administrador de l'Hospital Comarcal de Vic. La meva contesta fou que m'havia fet el propòsit de no intervenir per res en aquell garbuix de la guerra.

Els dos companys –dic companys perquè de veritat ho eren- varen dir:

- *Mira Ramonet. Aquest càrrec l'hem sospesat degudament amb tot l'ajuntament i els del Comitè i hem coincidit que ho posàvem a elecció de la corporació municipal i en el comitè s'establirà una lluita de molt discutir. Per això hem cregut que tu eres el més indicat i fora discussions. L'administrador de les Germanetes dels Pobres, aquí el tens, en Padrisa; el de la Casa de Caritat falta elegir-lo, que per cert ja són masses que el volen el càrrec.*
- *Tu, - continuà dient, que l'Hospital està format i regit per una Junta, com deus saber, formada pel Bisbe, per l'alcalde i per quatre ciutadans, dos del comerç i dos obrers. Aquesta junta fora el Bisbe, ja està designada i sols faltes tu com administrador. Repeteixo, -digué en Serra, tant l'ajuntament com els del Comitè estem de comú acord. Fes-nos aquest favor. Ets d'acceptar.*

Davant d'aquest raonament vaig dir-los-hi:

- *Podeu donar-me unes hores per a pensar-m'hi ?*
- *Tu mateix, contestà en Serra.*
- *Doncs per allà les cinc, podeu tornar ?*
- *Molt bé, a les cinc tornarem. Dinar de gust, - i sortiren.*

En aquest espai de temps parlàrem entre la dona i els seus pares sobre la situació en que em trobava. El càrrec que m'oferien creiem que podia estar allunyat de tot l'enrenou en que es bellugava tan desesperadament semblava la guerra.

En el temps convingut tornaren els dos ja citats anteriorment. Les condicions que els hi vaig posar foren:

- *Haveu dit que el Comitè està d'acord que jo prengui aquest càrrec.*
- *Així és, si et sembla, aquí tens els telèfon i pregunta si és com diem, - contestaren.*
- *Doncs bé, acceptaré amb les condicions següents: que tot malalt que entri a l'Hospital, tant sia de dreta com d'esquerra, com a malalt serà respectat, sense diferència de pensar. El càrrec d'administrador ha de ser apolític. No hi ha d'haver-hi diferències. Si no puc obrir d'aquesta forma, no accepto.*
- *Amb això estem d'acord,- contestaren.*
- *Doncs, accepto, - els hi digué.*

En Serra prengué l'auricular del telèfon i comunicà que ens posàvem en camí per fer la presentació del nou càrrec administratiu. Fôrem rebuts al vestíbul de l'Hospital. Hi havia mossèn Agustí que era qui administrava el referit establiment, el Doctor Bach i la superiora de les monges, Sor Juana.

En Serra feu la meua presentació. Mossèn Agustí m'allargà la mà per a donar-me la benvinguda, el Dr. Bach feu altre tant. La Sra. Juana m'allargà uns rosaris que portava penjats del cinyell dient-me que la seva comunitat no li permetia donar la mà a cap home. Vaig mirar-la somrient i amb el cap vaig fer un gest de conformitat.

Relleu de Mn. Agustí Puigbó

Enllestida aquesta cerimònia, en Serra i en Padrisa es retiraren. Mossèn Agustí⁵ va invitar-me a anar al despatx que tants anys havia regentat. Un cop sols, el mossèn, un xic impressionat va dir-me:

- *Ramonet, no pots afigurar-te el content que estic de que sigues tu el que ve a substituir-me.*

Feia temps que ens tractàvem. Li havia portat malalts de Nova Catalunya per operar i sempre varem entendre'ns. A l'anar-nos a seure a la vora de la taula em va cedir el seu lloc, que no ho vaig permetre, va obrir el calaix de la taula escriptori i va treure dos llibrets. El diari i el major. I diu:

- *Aquí hi ha els resultats. Pots repassar-ho, la caixa està en aquell quartet, - i va entregar-me les claus. Vaig treure la meua ploma estilogràfica i a cadascun dels llibres vaig posar "Conforme" i la meua signatura i la data del dia, mes i any.*
- *Però si ni ets mirat els resultats?- digué.*
- *Aquest conforme i signa ho diu tot.*

Va abraçar-me tot emocionat, - Gràcies, - digué. Passarem a la caixa que estava empotrada a la paret i l'obrí, i si hi havia cent pessetes ja feia prou. Hi havia un sobre i me'l mostrà.

- *Dintre d'aquest sobre hi ha deu mil pessetes, que corresponien, - digué- a un ciutadà que prou el coneixes: El Brillant". Va entrar malalt i portava al damunt aquestes deu mil pessetes. Va entregar-me-les perquè les hi guardés i que si moria que fossin per les despeses que ocasionés. Jo vaig dir-li, - Que no tens família? - i va contestar-me: - No tinc família, jo. - Va morir i aquí estan.*

Tancarem la caixa i va dar-me per escrit la numeració clau per obrir-la. Prenguérem seiem i fumarem una cigarreta i tot parlant digué:

- *Ara com és natural, dec haver de sortir de l'Hospital, veritat?*
- *Oh, no correu, queda molt de temps per davant.*
- *És que jo, - digué, la meua germana i un nebot feien vida en aquest lloc i de moment...*
- *De tot això amb temps, ja ho arranjaré, no cal córrer.*
- *Jo i el meu nebot dormíem darrere d'aquestes cortines, la germana a una cel·la d'aquí al costat que hi conté quatre mobles. Com que la pobra és vídua...?*
- *No us amoïneu que tot anirà bé, ja ho veureu.*

Així passarem aquell dia. Jo vaig sortir de l'Hospital i fins al dia següent.

Ja som en el primer dia del càrrec administratiu. A les nou del matí surto de casa i de dret a la feina. No podeu imaginar-vos que al passar del vestíbul, passar per la sala de les dones i entrar al corredor per anar al despatx la fetor que vaig sentir d'àcid úric i de merda com si entrés en una cort de vaques sense ventilació de cap obertura.

Trobo al mossèn, que ja m'esperava, que li vaig dir:

- *Aquesta fetor que se sent a l'entrar a la sala de les dones, no hi ha manera d'evitar-la?*
- *No ho sé, ho veig molt difícil, són tantes les malalties.*
- *Ah, doncs hem de mirar d'eliminar-la. En bé dels pobres malalts. Bé, temps a venir s'ha d'arranjar.*

Els dos férem els recorreguts de les sales i cel·les que disposa l'Hospital. A la sala d'homes hi vaig trobar unes cares conegudes, en particular un tal Mas,

que de jove havíem sigut força amics, i dos o tres més però ja vells, amb tots parlàvem.

A la sala de les dones ja va ser diferent, no en coneixia cap, al menys de moment. A recolza de la sala, dues velletes, una va dir-me que feia vint anys que estava en aquell llit. Jo vaig gastar-li una brometa:

- Ah!, doncs, vaig dir, us tinc que buscar un promès ben jove i casar-la.
- Oh! Verge santíssima, no veus que soc una monja.
- Perdoneu, no ho sabia, - vaig contestar-li, tot rient. I tota la sala va fer un altre tant al saber que la volia casar.

En fi, vaig resseguir totes les sales i dependències. Les de les monges i infermeres, que també eren monges, no. No ho vaig intentar, de moment. A la cuina sí que hi vaig entrar. Sor Joana⁶, la capitana, va fer-me els honors molt carinyosament. L'hortalà, un vellet d'uns seixanta anys i el seu ajudant, un minyó d'uns dinou anys, dos infermers, en Jaume Soldevila⁷, vidu amb cinc fills i en Jaques⁸, conegut de tota la ciutat, a voltes era l'escarràs de la casa, i així passarem el primer dia. A mesura que passaven els dies vaig resseguint tots els detalls.

El dia que feia dos en Jaques vingué a trobar-me i va dir-me aquí a l'Hospital hi ha una vintena de monges i frares que no estan malalts. Vaig fer-lo entrar en el despatx que en aquell moment estava sense el mossèn i vaig dir-li:

- Mira Jaques, això que m'acabes de dir, ves en compte, que fora de l'Hospital en diguis un mot perquè si m'arribo a assabentar que ho has xerrat quedés sense posar un peu més a l'Hospital, entesos.
- Entesos, contestà.
- I ara a la teva feina i vigila bé!

A l'ésser a l'endemà, va tornar en Jaques i va dir-me.

- Allò que vaig contar-te, aquesta nit han marxat tots els frares i capellans que hi havia. Ara sols hi ha monges, casi totes malaltes i fan llit.
- Ho veus, sense massa fressa ja s'han escapolit, de tota manera muts i a la gàbia, eh!
- Perd cuidado, contestà- i va fer-ho, va callar.
- Al ser a l'endemà el mossèn va dir-me:
- He passat dues nits intranquil, ara però ja estic tranquil. Aquí dintre d'aquesta casa hi havia...
- No seguïu, - contesto. Ho sabia i jo estava més intranquil que vos mateix.
- Perdoneu-me, seguí dient.
- No us preocupeu, vàreu fer molt bé de callar, - i ell mateix va ensenyar-me el lloc on havien distribuït aquella gent pels racons de l'edifici on intentaven amagar-se.

Va ensenyar-me les fitxes que eren falses.

- *Ha calgut més així. Feu-les desaparèixer.*
- *Ara sols queden unes monges, tres o quatre que estan bé de salut, i a baix a la farmàcia hi ha el senyor Forcada⁹ i el seu fill. Vols que els cridi,*
 - *digué.*
- *No els diguis res ja faré de forma que siguin ells els que es donin a conèixer.*

Un moment donat vaig baixar les escales amb la pretensió que sortia per un encàrrec que de fet havia de veure en Serra, l'alcalde. I vaig plantar-me davant dels vidres de la porta de la farmàcia, pretextant buscar quelcom a la butxaca de l'americana. De cop sento que de la part de dintre de la farmàcia, tustant els vidres, i el mirar em fa el Sr. Forcada (que per la ciutat era conegut pel Forcadeta) que fa el signe amb la mà que entra a la farmàcia.

Un cop dintre diu:

- *Un servidor sóc en Forcada, que de dret sóc el titular d'aquesta farmàcia i com que tot això que ara estem passant em fa molta por, he passat aquests dies recollit ací dins. Perdoni'm (seguí dient), oi que no me'n traurà, perquè amb la seva mare i ties devotes fa molts anys que ens coneixem...*
- *Bé, bé – pareu d'enraonar. No precisa que marxeu ara mateix, com comprendrà, però...*
- *Si, si, és veritat ? – contestà tot esporuguit.*
- *doncs si és així, aquesta nit o l'altra, busqueu un lloc que pugueu per perdre el temor d'ésser descobert, us va bé així?*
- *Oh!, si, moltes gràcies.*

I vaig deixar-lo.

Al tornar al cap potser d'una hora, al passar per davant de la farmàcia, torno a tustar els vidres, i ell torna a entrar a la farmàcia i dir:

- *Perdoni, és que també hi tinc el meu fill ací dintre.*

I jo mig rient li pregunto:

- *I la seva senyora, no hi és?*
- *Oh!, no ella és a una altra casa.*
- *Essent així, tot anirà bé. – I els vaig deixar.*

Aquella mateixa nit ja varen desaparèixer. No se on anaren¹⁰. Ja devien trobar un altre lloc. Ara sols faltaven les monges de la sala de les dones. Les que veritablement es trobaven malaltes, en aquelles no els hi vaig dir absolutament res, però n'hi havia quatre que no estaven malaltes¹¹, resultà que dues eren de Vic mateix i de cases industrials amb prou condicions perquè passessin a llurs respectives famílies. En aquestes famílies els hi vaig enviar una nota que tinguessin la bondat de passar pel despatx de l'Hospital. Vingueren i ens posarem d'acord i quedarem amics. Varen emportar-se-les a llurs cases. Una altra resultà que era del País Basc, però no tenia ni mitjans ni possibilitats de

tornar al seu país. Aquesta va quedar incorporada, de moment, com a infermera. L'altra, que era força velleta, ens posarem d'acord amb les germanetes dels pobres, i ella, més que contenta, fou traslladada. I les altres tres o quatre restants, com de fet estaven en règim facultatiu, seguiren a l'hospital. Així és que l'Hospital quedà lliure de totes aquestes anomalies.

El problema fou que més endavant se'm presentà el problema que les comunitats de monges un dia decidiren embarcar-se en un vaixell i portar-les a l'estranger, així ho comunicaren i foren emportades camí de Barcelona per tal de sortir d'Espanya¹².

No em quedà altre recurs que cercar infermeres i no en faltaren per cobrir aquest càrrec. Als dos dies, les places quedaren cobertes. No més tard d'una setmana, les que havien sortit per passar a l'estranger, el govern no els hi donà sortida per passar a l'estranger i tornaren, però com que les places ja estaven cobertes hagueren de buscar la seva seu a altres llocs.

Sols una, de nom Pilar¹³, que era ja d'uns seixanta anys, aquesta Pilar fou l'única que vingué a acomiadar-se, al marxar, va allargar-me la mà i plorant va dir-me que si ens deixava era per complir i seguir la comunitat. Al tornar, fou recollida per una ciutadana anomenada Ramona dels Capellans. Un dia vingué a saludar-me i plorant va dir-me que es trobava tant desolada. Va fer-me molta pena el que em va contar.

- Pilar, vostè té la porta oberta, si voleu és casa vostra, - i va abraçar-me, no sabent com agrair-ho, i ja es quedà. Va ésser una fidel companya

Els metges

Els primers dies els vaig reunir a tots els que freqüentaven l'Hospital, eren quatre o cinc¹⁴. Al fer-los la meua presentació els hi vaig dir en aquell lloc si l'havia acceptat era perquè ho creia un deure de ciutadà. Els hi agrairia que em prenguessin com a un amic, sense cap tendència política i que creia que l'Hospital era sols un lloc per a malalts, tant si eren de color blanc com de color roig i que esperava que el cos facultatiu faria igual. Que l'Hospital era pels malalts i per als malats. Doncs bé, un dia es presenta el Dr. Bayés (pare) per dir-me que hi havia un senyor que amb molta urgència devia operar-se. Jo com és natural al preguntar-li qui era, va quedar parat un moment per dir:

- Es que, és que.... És un sacerdot, - pogué dir a la fi.
- Escolteu, doctor, no recordeu el dia que us vaig convocar a tots els doctors per invitar-vos a col·laborar a l'assistència d'aquest hospital que sols seria per a malalts i no hi havia d'haver ni colors ni classes socials?
- Si, ho recordo, - contesta.
- Doncs perquè veniu amb aquest recel per què és un sacerdot? Si tot el temps que perdem parlant ja que dieu que és un cas urgent, esteu divagant. Veniu, anem per l'ambulància que tot això és perdre temps.

Anàrem a trobar en Mero que vivia al mateix costat de l'Hospital i l'hi entrego al Dr. Bayés a que es posessin d'acord. A la mitja hora el pacient ja era al quiròfan per tal d'operar-lo de pròstata. Era un home ja molt vell que durant aquells dies havia estat ocult, no sé on ni perquè. Resultà ser el patge del Bisbe, tremolant de por i de dolor el posaren sobre la taula d'operacions. El Dr. Bach perquè la meua presència davant del malalt passes desapercibuda va prendre-li la filiació que després va entregar-me-la per a l'arxiu.

Com que el seu estat era de gravetat, el pacient el posaren en una habitació amb una infermera a la vista. L'estat del malalt era de poques esperances, ara calia esperar l'evolució després del narcòtic.

De tot això feia uns quinze dies. De sobte es presentà el cap dels milicians¹⁵ i va preguntar-me si hi havia a l'Hospital un individu d'unes celles molt poblades i cara molt ferrenya.

- Poc sabia dir-ho, en tot cas podem mirar si és a la sala dels homes. Els vàrem donar un repàs als malalts i no va trobar el que buscava.

Aquella visita va fer-me molt mala espina. De fet, passaren uns dies. Segons les noves que tenia del malalt donades pel Dr. Bach aquest dia eren fatals, no comptava pas que allargués més de dos dies.

I tornà el cap de milícies. Aquesta vegada ja vingué més decidit. Diu:

- Sé per bona font que aquell individu és aquí, i m'has de deixar-li parlar.
- Parlem clars, pregunto. Com es diu, saps el seu nom?

Es va treure un paper i va donar-me'l a llegir. Busco a l'arxiu la seva fitxa i naturalment va sortir.

- És aquest el que busques?
- El mateix. Cal que li parli.
- Polso el timbre i es presenta el Mingo, l'ordenança.
- Digues al Dr. Bach si té la bondat de venir. Tot seguit es presenta dit doctor.
- Aquí hi ha el camarada (l) que s'interessa pel fulano de tal (per no donar noms), que hi voldria fer-hi unes preguntes. Està en disposició per a parlar-hi ?
- Crec que si.
- Doncs anem a veure'l.

I els tres ens presentem a la cel·la número 4.

- Tu mateix, pots interrogar-lo. No hi va haver manera de treure'n res en clar perquè el malalt estava en ple deliri i no hi va poder lligar cap pregunta.

En vista d'aquella situació, el visitant desistí de fer més preguntes. Els dos tornàrem al despatx.

- Tornaré un altre dia. En cas que el doni's d'alta avisa'm.

- Seràs servit. Salut. –I va sortir.

Efectivament, als dos dies havia mort el malalt i el cap de la milícia tornà als quinze dies. Pregunta com està:

- Oh ! ja és fora, vaig contestar-li.

Va engegar un renec que retrunyí tota l'estança.

- No vaig dir-te que m'ho comunicassis ? –digué.
- Si, però creia que no portava pressa. -Trec el llibre de defuncions i li mostro el lloc on estava el dia que va morir a causa de la seva malaltia.
- Ja ho veus, la funerària s'encarregà de portar-lo al seu lloc corresponent.

Sortí fet un llamp. No acabà pas aquí l'assumpte. Tornà, i per tota arribada diu:

- Qui foren els qui varen operar-lo ?
- Com era a ple estiu i feia força calor jo estava en cos de camisa. Vaig alçar-me, prenc l'americana i un cop posada, poso la clau del despatx i... diu:
- On vas?

Amb tota serenitat contesto:

- Crec que ja he acabat la meva missió en aquesta casa. Allà tens la clau.
- Disposat a deixar el càrrec, ell parat.
- Home, espera, - diu ell.

De moment li contesto.

- Saps que és una taverna ?
- Si, prou, però no sé a què ve això de la taverna.
- Doncs amb poques paraules ho sabràs. Si li treus les botes i les ampolles que quedarà ?
- No se a què treu cap tot això, -fa tot estranyat.
- Vull dir que si treus els metges que varen fer l'operació aquesta casa quedarà feta una merda, m'entens ?
- Oh!, Havent-ne posat d'altres queda resolt, - respongué.
- Seràs tu qui els hi posarà, jo dic prou! I quan dic prou és que en tinc els c... plens, m'entens. Salut, - disposat a sortir d'aquell fang.
- Ramonet, escolta...
- Si et creus que no hi ha dignitat, jo encara se el valor d'aquesta paraula. S'ha acabat. Pren la clau, per favor i deixa'm sortir. – I va barrar-me el pas dient:
- Escolta! Tens tota la raó, no hauria pas d'haver portat el cas fins aquest extrem. Deixem-ho tal com estava i aquí no ha passat res. T'ho prometo. He obrat de lleuger.
- Si és així pots retirar-te.

I sense cap més paraula sortí del meu davant. Va costar-me, un cop sol, templar els meus nervis, per fi tot tornà al normal. No sé per quin viarany els metges s'assabentaren del fet narrat, segurament ell devia contar-ho a algú, és el cas que als pocs dies varen presentar-se'm el Dr. Bach, el Dr. Rierola i el Dr. Planes. En Bach amb aquell somris irònic que solia emprar digué:

- Aquí el teniu.

Jo vaig quedar sorprès.

- Què passa? – pregunto, i en Rierola i en Planes m'abracen dient:

- Sou el nostre pare !, eh?

- Poc sabia que tingués uns fills tan grans.

Esmentaren el que acabem de narrar i per tota resposta els hi vaig negar el fet mentat. I això és tot. Més tard celebràrem un berenar d'una cargolada on foren invitats altres amics galenos que hi havia per l'Hospital. Els hi vaig pregar que no volia sentir narrar aquell fet per cap concepte. Fou una festa d'amistat i de bona harmonia. Al pregar-los que no esmentessin tal fet, era tant com dir el que pretenien que jo els hi expliqués amb detalls del fet. A mi això no m'interessava perquè el fems quan més es remena més pudor fa.

El secretari

A l'Hospital hi havia un secretari anomenat Alfons¹⁶ que era el qui portava la comptabilitat general sobre l'establiment. Aquest mossèn al fer la meua arribada no es va donar a conèixer, vull dir que no va ésser present. Naturalment, el referit Mn. Agustí va parlar-me del dit secretari, però ho deixàrem.

El segon dia l'anar al matí a la meua feina quan vaig entrar al pati de l'Hospital, en el jardinet hi ha vaig veure el secretari que arranjava el jardí. Anava vestit amb pantalons de vellut, portava rollada al cos una faixa i una camisa blava i espadenyes de set betes. Al passar va mirar-me de reüll i jo vaig fer com si no el veiés. Això va durar uns tres dies i el que feia quatre, veien que sempre feia el mateix posat amb l'aixadell a les mans. Que li pregunto:

- Què, com van les flors ? – Va contestar-me

- Les flors? Ah! Si, les flors...

- Què? (veient que feia el pagès) No us diu res la meua presència?

- A caram, no m'hi havia fixat ? – contestà.

- Doncs si teniu un moment passeu pel despatx que parlarem un xic vos i jo, si us plau. – I el deixo amb l'aixadell entre mans.

No trigà pas molt que tustà la porta del despatx.

- Endavant, - vaig contestar, i oferint-li seient pregunto:

- Vos sou l'hortalà?

- Oh!, No, com les flors m'agraden tant!

- Ja comprenc, i no teniu altra feina.

- *Oh!, si, sóc el secretari.*
- *Bé home bé, i no us plauria ensenyar-me la secretaria?*
- *L'home tot torbat,*
- *Si és clar, vostè deu ser el nou administrador?*
- *Una cosa per l'estil. Que us faria res que els dos hi donéssim una mirada?*
- *Quan vulgui, - contestà.*
- *Doncs teniu la clau? – que li pregunto.*
- *No la confio pas a ningú, aquí la tinc, i la mostrarà.*

Entrarem a la secretaria. Allò era un desgavell, papers per a tot. Que li pregunto:

- *Voleu dir que en comptes de fer de jardiner, no podríeu arranjar tot aquest garbuix? Com estan els llibres de comptabilitat? - pregunto.*
- *Estan un poc endarrerits, - contesta.*
- *Doncs espero que els posareu al dia perquè dintre poc s'ha de formar la nova junta, és molt natural que ho tingueu arreglat. I la clau deixeu-la que ja la guardaré jo, no us sembla?*
- *Si, si, és clar.*
- *Quan marxeu poseu-la al meu despatx. – I vaig deixar-lo sol.*

La nova junta, de fet, va celebrar-se amb nous components. Passaren abans, però, uns quinze dies, potser un meset. Durant aquest interval no se què va passar amb un individu del Sindicat i aquest Mn. Alfons perquè en aquest assumpte no hi intervenia pas en absolut. El fet és que un vespre, des del comitè varen trucar per telèfon. Preguntaren:

- *Aquí tenim a Alfons Bonvehí, que diu que porta els llibres de l'Hospital i que si el retenim no podia fer el balanç que ara està terminant. Què hem de fer?*
- *Deixeu-lo i digueu-li que vingui tot seguit.*

Efectivament es va presentar tot seguit, i al despatx diu:

- *Gràcies a vostè, que m'heu salvat la vida, és que ja tenia la corda al coll, volien penjar-me.*
- *No serà tant.*
- *Li dic la veritat. Volien penjar-me, - tremolava com la fulla a l'arbre.*
- *Bé, aneu a dormir i a veure si enllestiu tot això perquè quadri.*

Marxà fet un coet. Al dia següent quan vaig tornar a l'Hospital ja m'esperava. Li lliuro la clau i es posa a treballar, penso jo.

De fet que passaren uns dies que no es movia del seu despatx, dinava a casa seva que vivia al carrer de la Ramada a poc trajecte de l'Hospital i ja tornava a buscar la clau i a treballar. Però no passaren pas vuit dies del fet de la corda que ja no es presentà més. Més tard vaig saber que encara havia de fer-se dia, hom el va veure, que portava la cara i el front embenat i un bastó i el cos

corbat, caminant per la carretera de Prats, i ja no el vàrem veure més. Va tocar el pirandó. I els llibres de la secretaria sense cap resultat definitiu. Un desastre.

Els proveïdors

A mesura que passaren dies, els proveïdors, com el forner, el de l'oli i vi, carboner, carnisser, etc., etc... feren acta de presència -cosa molt natural- a presentar les corresponents factures que eren força endarrerides i que pujaven a una quantitat força crescuda. A tots els hi vaig dir que em donessin un temps, per la qual cosa haurien esperar. El fotut és que a la caixa no n'hi havia ni per començar. A la Caixa d'Estalvis hi havia, segons una llibreta a favor de l'Hospital, l'import de quaranta mil pessetes, quantitat procedents d'unes cases que l'Hospital havia venut feia poc temps, segons documents existents a la secretaria. Amb l'alcalde Serra convinguérem que trauríem vint mil pessetes d'aquell dipòsit. Per tant, deixàrem un romanent de vint mil pessetes, però que l'Hospital era deutor de vint-i-una mil pessetes. Bona perspectiva. En resum, que els creditors varen cobrar tots amb pagaments mensuals fins que ho vàrem tenir tot liquidat. Això demostra que la perspectiva del meu govern no era pas mica falaguera.

Tots aquests proveïdors varen fer constar el seu agraïment menys un, el del carbó, que no va donar-me les mercès. Un sí que va demostrar estar més que agraït el de l'oli i vi. Aquest bon ciutadà que la fatalitat va voler que fos empresonat, unes setmanes. Un dia va presentar-se dient que feia portar a casa un maial d'oli, gràcia que vaig rebutjar-la dient-li que no podia acceptar tant valuós present, que si volia fer aquell present ho fes a l'Hospital, i així ho va fer portant un maial d'oli al necessitat Hospital. Més tard, un que va ésser el primer de cobrar tot el que se li devia, després presentà una factura d'una comanda de dos cervells de vedella que havia portat segons ell, però com que no eren dos cervells que foren rebuts, sols vaig pagar-li el valor d'un. Va posar el crit al cel, que jo vaig contestar-li que no "sols amen li feia" l'abonament d'un, que a l'Hospital no hi serviria res més.

Vet-ho ací que sobre aquest digne ciutadà resultà que en un calaix de la secretaria hi vaig trobar dues factures amb el membret del seu nom, sols que eren en blanc i al peu hi tenia la seva respectable firma i rúbrica, que (sols hi faig constar les inicials J. C.). Es veu que amb el secretari vestit de pagès devien tenir la seva manera de... etc., etc... cada u hi faci el seu comentari (i un refrany que diu "pensa malament i no erraràs). Aquest bon ciutadà J. C. Fou més tard qui va venir a destituir-me, entrant els nacionals a la ciutat, arribava com promogut d'un altre ciutadà el tinc ben considerat perquè encara és l'hora que no el conec, sols se que era germà de T. de Mas, segons va dir-me ell mateix.

Les dificultats pressupostàries i les noves fonts d'ingressos

No sé si amb aquest breu esbós la meua entrada a l'Hospital quedarà prou detallat. Tal volta, si un dia fos possible que fos llegida aquest narració li prego que no pensi que no vulgui portar l'aigua al meu molí, no, res d'això, és sols per

deixar-ne constància de tot el temps passat en aquella benemèrita casa, no és lloc per a fer-s'hi un vestit per anar mudat i amb el sou que es cobrava durant dos anys que eren tres centes pessetes al mes fins els últims mesos que vaig cobrar-ne sis centes degut que tot s'encaria, però no ens posem sentimentals. Els mals de cap foren per a mi. Segurament hom es farà la pregunta: com és possible que l'Hospital pogués persistir amb aquest pervindre tant precari? tot i deixant a la caixa d'estalvis les vint mil pessetes, quin patrimoni té el tal referit Hospital?

En aquella època l'Hospital tenia una masia a Sant Jaume de Frontanyà, que jo no l'he vista, té terres de cultiu i tot de bosc. Després té a Conanglell¹⁷ el que havia sigut anys enrere la remunta de cavalls de l'exèrcit espanyol. Com que tots sabem que durant la República, la terra era de qui la treballava, no donaven cap fruit. Deien, no sé si és veritat, que l'estat espanyol, és deutor d'uns dos milions de pessetes de l'època que hi havia la Remunta militar. A més, tenia de la Generalitat de Catalunya dues pagues que si no recordo malament eren de tres mil pessetes cada semestre que eren per gratificar els metges de medicina i cirurgia, aquestes si que les cobrava, que total eren sis mil¹⁸. Després, la comarca de Vic, els ajuntaments tenen segons el volum d'habitants una quota molt petita cada any i tenen el dret de portar-hi els seus malalts faltats de recursos pecuniaris¹⁹. No té res més, que jo sàpiga.

Durant la guerra varen fer-me la proposició de recórrer als industrials sol·licitant-los-hi quantitats cosa que vaig negar-m'hi, prou mal de caps tenien segurament. La Generalitat, a la tardor última de la meua estada a l'Hospital, no se per quina raó, envià un emissari a visitar l'asil dels nens i nenes desvalguts, aquest emissari representava a dit organisme el cap de sanitat i, per tant, li corresponia el governs dels Hospitals i cases benèfiques de tot els desvalguts. Els metges de l'Hospital hi assistiren com també una comissió de l'Ajuntament, per tant, jo hi vaig ser invitat. Al realitzar-se dita visita anàrem un moment a l'Hospital i als pocs moments d'estar junts es va dirigir a mi i em va comunicar que a partir del principi d'any la Generalitat es faria càrrec de les despeses dels hospitals i que es faria un concurs per tal de proveir els càrrecs d'administració dels referits establiments. Així és que vostè haurà de presentar la sol·licitud. Vaig contestar-li que no pensava pas presentar-m'hi.

Per quina raó, - preguntà. La meua resposta va ser.

Perquè en aquest cas no em creia capacitat per anar a dita convocatòria.- Al que va respondre,

El càrrec d'Administratiu de l'Hospital de Vic (això us ho dic en reserva), ja està designat²⁰. Sereu vos qui ha de quedar. Perquè sou l'únic que no ha fet cap petició a la Generalitat de pessetes per tal de subsistir, ja que vos us les haveu arreglades tot sol, i així, la Generalitat ho ha tingut en compte. Repeteixo, això queda entre nosaltres, - i ens disgregarem amb una encaixada de mà.

Resultat, a la primeria de l'any següent, entraren les tropes franquistes i tot va anar en orri, i en paga, com a tribut del meu esforç, cinc anys i dos mesos empresonat.

(Com deia, em vaig negar a demanar diners als industrials). El que vaig fer va ser per mitjà de la premsa local intentar repetidament que tinguessin la benevolència de desprendre's unes pessetes pel sosteniment de l'Hospital i cada setmana sortia la llista dels benefactors. Després vaig organitzar el Cap d'Any del Malalt. Muntàrem una mena d'estand amb cortines a la saleta davant per davant del despatx invitant als ciutadans a visitar-la. El primer cap d'any es recolliren, a més de moltes varietats de queviures, vins i xampany, al voltant de quinze mil pessetes. El segon any, un resultat molt aproximat. D'aquesta manera vàrem tirar a bots i empentes.

Les noves pràctiques higièniques

Anteriorment hem dit que l'entrar el matí i, en particular en temps d'estiu, tapava els esperits a l'entrar a la sala de les dones. Doncs si que vàrem aconseguir-ho que fos allunyada aquella fetor. Aprofitant que durant una temporada que s'aflluixa el contingut de malalts, posarem els llits tots a l'extrem de la sala i amb lleixiu i sabó vàrem bandejar les parets que com sabeu, a una alçada d'uns dos metres són amb rajoles de València. Terra i parets foren refregades. El sostre i restant de les parets, un operari pintor polvoritzà amb aigua i calç. Amb dos dies o tres la casa canvià. Després era més que tot la causa d'aquella fetor mentre hi varen ésser les monges, aquestes a les nits deixaven sense servei les sales, sols hi quedà una dona que feia el torn de nit, i les malaltes, per les seves necessitats biològiques es servien d'orinals que passaven tota la nit i part del matí dessota el llit.

Com que a més de les monges hi havia unes quatre o cinc ex majordomes, o perquè s'havien fet velles les portaven a l'Hospital, aquestes dones no feien cap servei útil, a totes els les portaren a les germanetes. D'aquesta manera quedaren menys llits desocupats.

Dues dones es cuidaven, una cada sala, de buidar els orinals, en resum l'ordre era que no hi havia d'haver hagut ni cinc minuts després del servei. Després d'aquest bandeix, la cosa canvià per complet.

Una altra cosa calgué ordenar. Si a la nit moria algun malalt, fos l'hora que fos, li tiraven els llençols a la cara i fins el matí següent, això fou el primer d'ordenar, al moment de la defunció, el cadàver havia d'ésser tret i posat a un altre lloc a part amb una camilla que vaig encarregar construir i les guardianes de nit havien de despertar l'infermer, en Jaques, que el tragués de la sala i el matí següent, abans d'obrir l'Hospital, ja havia de passar al dipòsit. Una cosa cal remarcar que no l'hem divulgada: encara hi havia les monges.

Un dia feia poc que jo cuidava la casa, vaig veure que els plats eren dels plats anomenats de porcellana, tots estaven escrostonats, es veia la planxa ennegrida. Dic a en Mas on teniu els plats que se serveix el menjar i va signar-me una porteta que donava a un quartet on hi havia una aigüera i al damunt

un restaller per escórrer els plats. Però fillets de déu, no es podia mirar de brut i deixat. Vaig agafar un plat i per ensenyar-lo a la superiora, amb l'índex de la dreta vaig fer córrer l'ungla i al damunt i quedà una porció de greixum.

Vol dir-me senyora si aquest plat està en condicions per a s'hi pugui prendre cap aliment? No ha entrat mai en aquella cuina? Digui'm qui en té cura?

I va contestar-me que en tenia cura un internat que fa molt temps que està a l'internat i no vol marxar.

- *Però i aquest plat tant escrostonat?*
- *Oh, no en tenim pas d'altres.*
- *Doncs perdeu cuidado, això ho arreglaré.*

I tot seguit va quedar arreglat. Com que es varen tancar molts convents, vaig pregar que portessin vaixel·la i d'altres atuells que em feien molt de servei. Als dos dies ja tenia plats, vasos i coberts.

L'internat que feia per rentar plats els homes vaig preguntar al metge com estava de salut. Em donaren de contesta que estava tant sa com nosaltres. Vaig cridar-lo i dient-li que enlloc no era per al seu lloc. No volia marxar. Vaig dir-li que si no marxava el comitè se l'enduria.

- *Teniu aquí 25 pessetes per tornar a casa vostra i allà hi ha la porta. Va rondar uns dies en torn de l'Hospital. Vaig cridar en La, que era el cap de la guàrdia municipal, exposat el cas va comunicar-li que si el tornava a veure rondar per la ciutat l'entregaria al comitè de les milícies i va desaparèixer.*

La cuina aquella als quatre dies ja es podia mirar, plats i vasos per substituir els de llauna i després tant a les dones com als homes, que totes les sales tenien menjador. També vaig ordenar que tot internat que no fes llit, que estigués convallescent, que els àpats els havien de fer al menjador ja fos a la sala dels homes com a la de les dones. Així sols menjaven al llit els malalts que veritablement feien llit obligats.

Vaig proporcionar pel servei un carret amb rodes de goma per a portar el dinar i el sopar per als que estaven al llit tot el recapte corresponent. Val a dir que dues infermeres eren suficients per al servei de repartir la minestra. D'aquest manera els cobre-lits no hi havia necessitat de canviar-los els dies de visita perquè no fessin visible les taques de les menges. Tot quedà més presentable i estalviàvem feina de rentar tanta roba.

Quan les hermanes varen deixar-me -com hem dit- per embarcar-se per a sortir del país, vaig dir a l'alcalde que m'agradaria visitar un altre establiment d'Hospital comarcal i un dia a l'endemà de la meva petició anàrem a Tarragona i Reus per tal d'orientar-me com havien resolt els canvis de les monges per infermeres seglars. Els dos hospitals que vàrem visitar, que per cert ens reberen molt cordialment vaig adonar-me que no volia maquillatge extremat. Més d'un

cop alguna va ésser amonestada dient-li que allò no ho volia, que anessin ben arreglades, si, però fora extrems. I ho vaig lograr i tot va rutllar com una seda.

La nevera

Vàrem arribar al trenta d'agost, a l'entrar a la cuina vaig veure una reguitzella de pollastres tots a punt per a ésser servits el dia de Sant Ramon. Pregunto a la sor Joana, com era tants pollastres. Fou la contesta següent:

- *Hi ha el costum que per al sant de l'administrador cada any es fa un extraordinari, arròs i pollastre i com que demà vostè que es diu Ramon, ho celebrarem.*

Que li contesto:

- *El dia del meu sant patró no s'ha de celebrar, senyora, és un dia com un altre. Això és que porti aquests pollastres a la nevera i els guarda pel diumenge. Queda clar ? L'Hospital no està per aquestes despeses.*
- *Si senyor, - contesta tota moscada.*

A propòsit de la nevera. La societat Catalunya Vella va quedar abolida. Tot seguit vaig recórrer a l'alcalde que la nevera que tenia, que si interessés podia ser transferida a l'Hospital. La petició fou gentilment concedida i la nevera traslladada a l'Hospital, que no en tenia. En Serra va dir-me:

- *Ets una fura, tot per l'Hospital.*
- *Que faig cap mal fet. Oh no, no, al contrari, contestà.*

Tot seguit faig una visita a la fàbrica de gel que hi havia a la carretera de Roda, a casa d'un tal Ballart. El del gel era un bon amic meu. Vaig exposar-li que em portés una barra de gel tots els dies i que em fes un preu raonat. El fabricant fa de contesta que portaria el gel que convingués, que el preu seria gratuït.

El carnisser que proveïa la carn de bé i cada dia li fèiem la comanda de la carn que necessitàvem vaig dir-li que a partir d'aleshores portaria mig xai enter, cosa que en Serreta hi accedí. Feia marcant les part de la peça per tal que fos fàcil destriar-la d'aquesta manera la cuina reservava les costelles a la nevera i quan hi havia costelles per a tots, aquell dia es repartien per igual. Al disposar-ho així va ser que s'acabà amb costelles solament per a les monges. Al pati de l'Hospital hi havia una finestra que donava a la cuina de les monges i arran de la paret hi havia un monticle d'ossos de costella de be de xai que dèiem vulgarment i els malalts no en veien mai cap.

Al Ton Tià, que era el que servia la carn de vedella li vaig fer el mateix encàrrec, que portés un golós de carn tot d'una peça i caps de costella, etc, d'aquest manera teníem per la cuina el necessari per la millor distribució i no calia fer la comanda un dia per l'altre. La cosa rutllà de tal forma que tots anàvem millor i fora passades i més pesades i la cosa quedava més clara. Tot això gràcies a la nevera que era prou gran i el gel que el bon amic cada matí ens portava. Per dues altres vegades, quan les coses es posaven pitjor vaig escriure a alguns pobles, als ajuntaments si podien portar-me patates perquè com recordareu

anàvem escassos. Els ajuntaments no fallaren mai i bon preu, perquè eren per a l'Hospital.

Dóna el cas que l'Ajuntament de Vilatorrada, requerí a un pagès de dit poble per tal que entregués uns sacs de tubercles. Aquest pagès va contestar que no en tenia cap sac, però resultà que va fer una pluja tant forta que l'aigua en el seu hort particular la terra va formar un clot força gran i un veí que es donà compte ho digué a l'alcalde. Anaren a fer-li una visita i resultà que havia dit que tenia patates bones i ensacades soterrades per anar-les venent quan estarien esgotades i treure'n més diners. Les patates foren requisades i l'obligaren portar-les a l'Hospital. Amb el benentès va dir l'Ajuntament de Vilatorrada que si portava factura que li contestés que l'ajuntament les hi abonaria. És de creure que aquell individu anava per llana i sortí esquilat. L'Hospital tingué patates per una colla de setmanes.

Una operació curiosa

Si seguia contant anècdotes seria un no acabar mai. Però el recordar dóna esplai a la vida i, naturalment, quan són complerts els 88 anys, que per cert els faré el present dia vint del present mes d'abril d'enguany. Doncs va passar el següent.

A la nostra ciutat hi havia un individu que era anomenat "Cagarroto" molt conegut per les grans turques que quan havia dormit ja començava l'altra, sempre estava emmonat. Però era curiós, no donava escàndol, de fet era herniat. Un dia va estrangular-se-li l'hèrnia i calgué portar-lo a l'Hospital. El cas era d'urgència i fou operat. Per regular aquestes operacions deixen molta set i s'ha de tenir precaució de no donar aigua als pacients. És el cas, però, que la seva mare quedà per a vetllar-lo aquella nit. Portava un cabàs on devia portar el seu sopar. Va asseure's al costat del pacient per vetllar-lo. Nit avançada que la dona havia sopat quedà adormida. En "Cagarroto" la set el devorà i saltà del llit i al fons de la sala hi havia un lavabo i es va atipar d'aigua, cosa que no crec que mai hagués begut que mentre dura l'operació el doctor que l'opera va dir-me. No sé pas si el salvarem perquè equivocadament un cop de tisores va foradar-li un budell, és clar és perillosa aquesta incisió. Jo que estava present vaig dir-li, no us preocupeu, doneu-li uns punts de sutura i m'hi jugo deu duros que no passarà res, en Cagarroto és com els gats, té set vides. El doctor quan estigué llest va dir, em fa l'efecte que perdreu els deu duros. I el tornaren al llit i la seva mare el vetllà.

Com hem dit, el malalt s'atipà d'aigua i a la matinada poc sabia com estava de dolors, es va inflar de tal manera el ventre que la infermera de torn no va tenir altre remei que telefonar el doctor que va operar-lo. El doctor tornà tot seguit per assistir el malalt. Tornà a telefonar-me un cop va tornar a ésser intervingut el malalt i jo hi vaig anar-hi tot seguit i el doctor va contar-me el fet i que el budell que havia estat foradat s'havia reventat i que tenia la panxa plena d'aigua i que havia tingut que tornar-lo a operar i que ara no podria resistir. Així que la vostra aposta l'haureu perduda. Jo vaig contradir-lo. Doncs hi poso cent pessetes més que Cagarroto es salvarà. I va salvar-se, naturalment

la convalescència fou més llarga. Aquest fet fou molt comentat entre nosaltres, dintre de l'Hospital. I quan va ser donat d'alta vàrem celebrar-ho entre tots els amics a l'Hospital amb un altre berenar on inclús va haver-hi xampany. El cas va ser que la nit que va passar el fet de l'aigua, la seva mare en el cabàs a més de sopar hi portava una ampolla de vi, un cop begut, quedà tant adormida que no es va donar compte del que passà. Després vaig saber que aquella dona es veu que de tant en quan també empinava el colze.

Al Cagarroto, al donar-li l'alta, jo vaig dir-li:

- Amic, procura fer bondat perquè l'ets passada molt prima. – Al que contestà,*
- No sabia el gust que tenia l'aigua però li juro...*
- Que no veuré més vi? - vaig contestar-li.*
- Fuig home fuig, el que no tastaré per anys que visqui ni gota d'aigua, que per poc em mata.*

El cas es que en va viure encara uns quants anys més.

Intermediació en la portada a Vic de les aigües de Forat Micó

Aquesta dèria d'escriure la porto encara que la meua mà peca sia un poc i pot ser massa desordenada i plena de faltes es degut a la poca cultura escolar. La culpa segurament és meua perquè tot i haver deixat l'escola tant prompte, la gramàtica quedà mancada d'ortografia. I si més no, he tingut temps prou lliure per haver-me fixat més acuradament. Però que hi farem, ara ja és massa tard. Doncs tirem endavant.

Durant la maleïda guerra, una tarda al sortir de casa per atzar trobo al passeig de Santa Clara a l'amic Bartina que vivia al poble de Sant Pere de Torelló. Feia una colla de temps que no ens havíem vist ni parlat. Anava acompanyat d'un altre que no el coneixia pas. En fi, ens trobarem i passejant vam arribar fins al Cafè Vic, feia prou calor i els hi dic:

- Prendríeu una cervesa!, - i ja som assentats en un vetllador o taula al peu d'un arbre enfront de referit cafè.*

Com és natural, la conversa que encetàrem fou:

- Què feu per Sant Pere ?*

I el company Lluís Bartina digué:

- No massa bé.*

Aleshores, en Bartina va presentar-me el seu company dient que era l'alcalde de dit poble.

- I doncs, que us passa? Les coses no rutllen com cal?, li pregunto.*
- Com deveu saber, el nostre poble no té altra indústria que la torneria i per causa del temps que correm tot està parat. No hi ha un torn que rutlli.*

- *L'ajuntament, les poques reserves que tenia les ha emprades fent clavegueres que el poble no tenia. Les pessetes s'han esgotat, i ara què? Per això us he dit, no massa bé.*

En Bartina era l'agutzil del poble i va dir:

- *És un mal de cap.*

Aleshores van suggerir-me una idea:

- *Perquè aquest poble no dona la comissió de les aigües de Forat Micó a l'Ajuntament de Vic ?*
- *No sé de què em parreu.*

En Lluís, l'agutzil, digué, és un assumpte que ve de quan era alcalde...fulano de tal (no recordo el nom que donà) qui va denegar la sol·licitud que Vic havia presentat.

- *Doncs d'això no en sé res en absolut.*
- *D'això fa uns quants anys. Vic estava mancat d'aigua, i per fi decidí l'aportació de les aigües de Forat Micó. Precisament deus recordar que vàrem anar a parlar amb aquell vellet.*
- *Si, recordo, precisament, dirigint-se a l'alcalde era el teu oncle.*
- *Doncs aquest bon home al preguntar-li si l'aigua que dona a Forat Micó havia donat sempre el mateix cabal d'aigua i va contestar:*
- *Recordo que l'any de la sequera que la major part de les fonts de l'entorn s'havien estroncat i que la gent anava a cercar aigua allà on podia per tal de cobrir les seves necessitats i aquest punt del Forat Micó sortia un doll d'aigua com el meu braç de gros. Això no vol dir que passat el terme de Sant Pere l'aigua es perdia, diem que riera avall, cap a Torelló, hi ha un punt que es veu que l'aigua es perd perquè diuen que la riera és molt sorrenca i xucla l'aigua, però ací dalt no n'hi falta mai.*
- *Si, això diuen, no sé si es veritat, - contesta l'alcalde.*
- *De fet, jo –seguí dient- ho vaig contar-ho tot a un de la comissió dels que més tard formularen la demanda al vostre poble, però els hi fou denegada. Ara es diu per la ciutat està disposada a portar aigua del Ter.*
- *Perquè no oferia a la ciutat la que a vosaltres us sobra ? – i va suggerir-me una idea.*
- *Cas que us poseu d'acord els dos ajuntaments, vosaltres teniu la paella pel mànec. Vosaltres digueu que en les obres de conducció el peonatge de les obres hi puguin treballar els obrers de Sant Pere. oh! I encara més. Que la tuberia al passar pel redós del vostre poble hi voleu un apèndix de conducció del cabal de l'aigua.*

L'alcalde quedà entusiasmat d'aquesta idea exposada tant vulgarment. I digué a l'agutzil:

- *Saps, Lluís, això seria fenomenal, - i encara em mi diu:*

- Com hauria de fer-ho per posar-me en contacte amb el vostre alcalde?
- Molt senzill, ara vos parreu amb els vostres companys de l'ajuntament i decidíu el que millor us convingui. Mentre, jo –si m'ho permeteu- avui mateix faré el possible de parlar amb el meu amic Serra, que com sabeu, és l'alcalde de la ciutat. Si els d'aquí i vosaltres us poseu d'acord, la ciutat tindrà aigua i vosaltres podreu donar feina per una temporada gent vostra que està parada.
- Seria un miracle i gràcies a vos.
- Conforme, jo parlaré amb en Serra i vosaltres podeu telefonar si us vol rebre, parreu i pacteu, això ja és cosa vostra.

Així convinguérem. Ens acomiadarem com a bons amics. A la mateixa nit vaig anar a la recerca d'en Serra, vaig saber que solia reunir-se després del sopar al Casinet, al carrer de Verdager. Jo que pregunto si hi ha l'amic Serra. El conserge diu, Si, mira allà que fan una manilla, amb en Dordal i en Padriassa²¹. Al veure'm trobaren estrany veurem a aquella hora. En Serra diu,

- Que t'has perdut? – perquè sabia que freqüentava l'altre lloc del Cafè Vic.

Jo vaig contestar-li:

- Si tens un moment hauríem de parlar.
- Doncs mira, estem per acabar la partida i tot seguit estaré per a tu.
- Crida el dependent que servís cafè, a una taula en un angle de la sala. Ja ens teniu els quatre junts.
- Doncs que hi ha de nou? – diu en Serra. Els altres dos es retiraven. Jo els hi dic:
- No, no us allunyeu, a vosaltres dos us interessa per igual.
- Per primera providència us faig aquesta pregunta. Vos interessa l'aigua de Forat Micó? – Els tres es donaren una mirada interrogativa i els tres contestaren:
- És clar que sí.
- Doncs d'aquest moment, si no vaig equivocat, podeu disposar-ne. És vostra.

El xoc fou unànime. Criden el mosso que porti quatre copes de conyac. Aleshores els refereixo l'entrevista poques hores abans tinguda amb l'alcalde de Sant Pere de Torelló i l'agutzil, un amic meu. Vaig procurar detallar-ho el millor possible. Que Sant Pere de Torelló telefonaria a l'alcalde de Vic i els posaria saber en comissió i pactar l'assumpte. El que si els vaig remarcar l'apèndix de la tuberia per donar-hi aigua per dues o tres fonts públiques pel referit poble i ocupar part del peonatge de les obres a realitzar. Això ja és assumpte vostre. I això és tot.

- Doncs mira, dilluns vinent tot estarà a punt per a començar les obres per fer un pou per tal de captar l'aigua del Ter. Si els de Sant Pere venen i ens posem d'acord, canviarem de pla.

- No us ho sembla a vosaltres, - digué als dos companys de consistori ? I aquí acabà la meva intervenció.

Els dos ajuntaments van entrar en un diàleg i als pocs dies començaren les obres de l'aportació de les aigües de Forat Micó a la ciutat de Vic²².

Acomiadat i represaliat

Fins aquí he esbossat part de la meua vida durant els anys que porto al damunt. Quin resultat n'he tret de totes les meves intervencions per aquesta meua ciutat? Parlem-ne una mica. Perquè em fa l'efecte que poca cosa puc esperar dels pocs dies que em resten de vida i he dit dies, perquè no crec pugui fer res més que esperar l'hora de dir allà on no es torna.

Abans però, diré que el premi que n'he rebut fou després de l'entrada de les tropes de Franco entraren a la meua ciutat. Que varen entrar al segon dia de febrer. Com feia hores que no sabia res de casa perquè el telèfon quedà interromput. Vaig decidir de deixar l'Hospital i anar-me'n al meu domicili. Al tustar la porta del pis, al moment va obrir-se la porta i vaig quedar sorprès al veure a dos soldats del nou estrats que em barraren el pas. Menys mal que la meua esposa al sentir les polsades del timbre va cuitar i arribà a temps per dir als guàrdies:

- Es mi esposo.

Un dels guàrdes entrà al despatx i comunicà al seu superior la meua arribada que tot seguit va saludar-me dient:

- Ya lo ve, le hemos incautado su domicilio.

Jo vaig contestar-li que esperava que els hi sigués grata la seva estança aquí, li digué:

- Ramon Fábregas, per a servir-lo.

Ell contestà donant les gràcies i que el perdonés però... al sentir el retintin del telèfon tornà a entrar al despatx. Al passar al menjador un altre soldat estava assegut al veurem es posà d'empeus i es quadrà. La meua dona i jo un cop a la cuina digué que era el cuiner i que a dintre el despatx hi havia dos oficials més que també anaven enfaixats i carregats d'estrelles.

Com comprendreu, cosa natural, s'havien allotjat l'estat major al nostre pis. La dona va dir-me que s'havia ofert de preparar el sopar pels oficials, cosa que li fou acceptat. Passaren una colla de detalls que seria llarg de contar. El cuiner entrà a la cuina demanant que podíem parar la taula pel sopar. Jo tot seguit i pararem taula per a tres. Quan arribà el moment de servir el cafè entrà altre volta el mateix cuiner i diu.

- Mi general dice que se veria muy honrado si le acompañasen en el café.

Cosa que vàrem accedir. La tertúlia fou força llarga. La nostra filla que aleshores tenia prop de tres anys, corretejava pel menjador en un moment quedà entrà el

general i jo el general la pren per un braç fent-li la següent pregunta (ho direm en català perquè és més fàcil)

- Com te dius guapa ?

Com que li pregunta en castellà la nena no contestava, jo vaig insistir.

- Digue's al senyor com te dius. – I la nena continuà:

- Núria,

- Ah, nom molt bonic, - i va fer-li un petó.

Un dels seus ajudants, que també anava entorxat i seu davant meu i pregunta:

- No sap l'espanyol?

- Oh no, és tant menuda, - jo contesto.

- Ah, doncs – contestà – tindrà que ensenyar-li perquè el català està predestinat a desaparèixer.

No vaig poder-me estar de contestar.

- Perdoni senyor, que no sigui de la seva opinió, perquè les oracions i cançons que la meva santa mare va cantar-me al peu del bressol, no s'esborren mai més.

L'oficial anava a contestar, però el general allargà el braç com volent dir un moment, i va dir:

- Don Ramon té raó; perquè com ha dit el senyor, jo –digué- soc basc i les oracions que va ensenyar-me la meva mare i les cançons totes vascuences no les he pogut oblidar mai, tot i sentint-me espanyol com el primer, soc per damunt de tot basc.

[...] No passaren pas més de tres dies. Un vespre es presentaren a l'Hospital dos emissaris que requerien l'administrador de l'establiment tantes voltes esmentat. Un d'ells era el qui havia deixat en el calaix de la secretaria dues factures signades i en blanc.

Aquest honorable ciutadà J. Conill, anava acompanyat com hem dit d'un germà qui fou "imolat" junt amb el gendre a Sau. Varen comunicar-me que portaven la meva dimissió. No va venir-me de nou, el que si va sobtar-me era la forma amb què ho feren, però en fi, vaig quedar dimitit²³. Quatre dies més tard vaig ésser empresonat. A la presó comarcal de Vic fins a finals d'agost, per ésser traslladat a la Model de Barcelona. Consell al cinc de setembre, l'acusació més pesant, que era separatista en fi. La sentència pena de mort. Vuitanta quatre dies amb les inicials escrites al llindar de la porta de la cel·la (PM) a dita presó fins que soc traslladat a Figueres com a auxiliar de secretaria. Fins que varen donar-me la llibertat. Com que al sortir de Barcelona m'hi acompanyaven dos exemplars del meu procés, vaig tenir ocasió que la pena de mort va ésser commutada per la de trenta anys de reclusió penitenciària. Al sortir de la presó de Figueres dels dos exemplars que m'acompanyaren vaig emportar-me'n un que encara guardo, en ell diu que la pena de mort va ésser commutada als deu dies de la retenció.

Jo pregunto, si la pena de mort fou commutada als deu dies, perquè trigaren vuitanta-quatre dies a dir-m'ho? Això era el refinament de tortura per acabar, si podien, amb el pobre acusat.

Crec que el que deixo anotat en aquest esbós bibliogràfic, que ja és suficient per donar constància del meu pas per aquesta vida. Podria contar altres i variats fets, però perquè allargar-ho més, al fi i al cap qui ha de llegir-ho?

Si els mesos que poden seguir la meua existència els hi cau a les seves mans i tenen com a curiositat llegir-me, tindran uns moments d'esplai, de saber qui era aquest Ramonet que deixà aquesta vida, caduc i sord, sense altre esplai que passar les hores escrivint bé o malament uns borralls de la meua existència. És clar que la vida no està a mercè de qui l'arrossega. La vida dura fins que el cor deixa de bategar, quan aquest rellotge es para, tot queda finiquitat. Ara no em queda altre recurs que esperar. Entre mi mateix faig la pregunta. Aquest rellotge tindrà prou llargada per a sobreviure uns anys ? Tant se val, sia llarga, sia curta, quin remei queda? Anar bufant.

No deixaré altre patrimoni que aquests papers que poc valor tindran a l'avenir, però en fi, no em queda altra cosa, així és que, pregueu-me la voluntat.

Per últim, em resta un sol prec que no crec sia realitzable. Que els meus ossos poguessin ésser transportats al costat dels que foren els meus avantpassats, els meus pares, que reposen a la ciutat que tant he estimat.

I ara vos dic cordialment, fins a l'eternitat.

Ramon Fàbregas Llanas

Badalona, abril de 1977

Bibliografia

Bassas i Cuní, Antoni (1991): *La Guerra Civil a Vic. Dietari 1936-1939*. Vic: Eumo Editorial – Centre d'Estudis Socials d'Osona.

Casanovas i Prat, Josep (1993): *Quan les campanes van emmudir. Vic 1936-1939*. Vic: Publicacions del Patronat d'Estudis Osonencs.

Cateura i Valls, Xavier (2007) "Dies de revolució". AUSA XXIII, núm. 160, pp. 249-293, Patronat d'Estudis Osonencs.

Costa i Naudó, Marta; Vilaseca i Llobet, Josep M.: "L'Hospital durant la Guerra Civil", dins DD.AA (2000): *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*. Vic: Arxiu Històric Comarcal d'Osona, pp.104-115.

Fàbregas i Llanas, Ramon (1977): *Esbós biogràfic*. Manuscrit.

Fàbregas i Ballart, Núria (2007): *Continuació biogràfica de Ramon Fàbregas*. Manuscrit.

Ponce i Vivet, Santi “La família Serrabou, un exemple de reproducció social a Osona” dins Ponce, Santi; Ferrer, Llorenç (1994): *Família i canvi social a la Catalunya Contemporània*. Vic: Eumo Editorial – Centre d'Estudis Socials d'Osona, pp.125-142.

Prades Buixons, Isidre: “El sosteniment de l'Hospital al segle XVIII” dins DD.AA (2000): *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*. Vic: Arxiu Històric Comarcal d'Osona, pp.67-75.

Ramisa i Verdaguer, Maties (2005): “Metges”. Vicgrafies, revista de biografies vigatanes, núm. 1, pp. 5-63, Centre d'Estudis Socials d'Osona.

Ramisa i Verdaguer, Maties: “Medicina i metges a Vic (1800-1980)” (2009). AUSA XXIV, núm. 163, pp. 183-202, Patronat d'Estudis Osonencs.

Salarich i Torrents, Joaquim (1936): *El primer quinquenni de l'Hospital comarcal*. Annals dels Hospitals Comarcals (Vilafranca del Penedès, Vic i Igualada).

Vilaseca i Llobet, Josep M. (2006): *L'Hospital de la Santa Creu de Vic durant la Guerra Civil. 1936-1939*. Barcelona: Publicacions del Seminari Pere Mata, de la UB.

Fonts documentals

ACO, Junta d'Administració. Acords Junta, document 183.

ACO, Personal. Nòmines 1936-1952, document 1265.

(Endnotes)

1. Durant la Segona República, amb uns amics van obrir el bar Cal Curt de “La Calla”. En sortir de la presó va treballar de comptable a l'empresa de productes químics que els germans Camprubí tenien a Montgat, fins a la seva jubilació.
2. Era el despatx i alhora el pis de solter: *Jo orgullós de veure créixer i forjar-me el nom que portava la companyia vaig arribar a posar el despatx al lloc més visible de la ciutat, a la Plaça Major, en un primer pis amb un rètol de dos metres que es llegia amb segell pintat al cristall “La Nova Catalunya”, companyia d'assegurances*, En aquest pis vaig posar-hi una habitació particular però en un dels dos balcons que donaven a la plaça. Era el meu piset de solter.
3. Donada la feina d'assegurances i la seva vida cultural, Ramon Fàbregas coneixia molta gent i tenia bones amistats. Freqüentava el Cafè Vic. En esclatar la guerra, va tenir un tracte humà amb el personal religiós de l'Hospital i va ajudar a fugir monges, capellans i persones laiques que hi vivien. Segons la continuació de les memòries escrita per la seva filla, va defensar varis els metges i religiosos davant dels milicians que se'ls volien emportar, entre d'altres, el seu nebot Mn. Josep Fàbregas: “Un dia vingué a l'Hospital un piquet que volien afusellar a Mn. Josep. El meu pare els digué mostrant el pit: - *primer mateu-me a mi!* – digué. Aquell piquet marxà i el meu pare li va dir al seu nebot: - ara, darrera de l'Hospital tens un cotxe.- Li donà l'abric, capell i tots els diners que tenia a mà i li digué que anés a casa dels amics però que, per precaució, no li digués on”.
4. Josep Serrabou i Coma (1888-1976) (Ponce:1994,129)
5. Mn. Alfons Bonvehí Grifell i Mn. Agustí Puigbó Callís (1888-1936) eren els administradors de l'Hospital fins el seu relleu el 24 de juliol. Aquest darrer, amb l'ajut de

Jaume Soldevila i de Miquel Conill i Joaquim Vilaplana, aquests dos darrers estudiants de medicina en practiques a l'Hospital, el van amagar al mas de Can Pere Riera de Fontfreda de Santa Eulàlia de Riuprimer, però fou pres pels milicians i assassinat pel Coix del Carrer de Gurb al pont del Llop de la carretera de Prats de Lluçanès. (Cateura:2007,266) (Vilaseca:2006,66-67)

6. Joana Mas Martí, infermera.

7. Jaume Soldevila Griera, practicant.

8. Joan Jacques Carbonés, infermer.

9. Carles Forcada i Sors, llicenciat en farmàcia.

10. Les monges filles de la Caritat van noliejar un vaixell que les havia de recollir al port de Barcelona en direcció a França, però quan estaven a punt d'embarcar, l'operació es va avortar i algunes van amagar-se a Cantonigròs. (Vilaseca:2006,67-69)

11. En una relació mecanografiada del personal de 25 de juliol de 1936 hi ha tatxats en llapis els noms de Carme Vila Font, Assumpció Girbau Vilageliu, Maria Rosanas Parés i Gregoria Galdeano Orogueta, aquesta darrera seria la infermera-monja originària del País Basc que es referencia a continuació de les memòries.

12. Les monges filles de la Caritat van noliejar un vaixell que les havia de recollir-les al port de Barcelona en direcció a França. S'havien d'embarcar quan aparegués publicada en un diari convingut la següent contrasenya: "Fulana se casa a tal hora, no deje de estar a punto. Después de esperar con mucha ansia este momento feliz...al fin llegó LA HORA DE LA BODA, y no tuvimos más remedio las que nos habíamos quedado en el Hospital, que presentar mil excusas falsas a fin de que nos dejaran marchar, lo cual, aunque con grandes trabajos conseguimos" (Vilaseca: 2006,68). Però l'operació de fugida es va avortar en l'últim moment.

13. Pilar Moncomt Armalé.

14. Candi Bayés Coch, Manuel Duran Bach, Melcior Bach Planell, Àngel Rierola Isern i Antoni Bayés Vayreda.

15. Francesc Freixenet Alboquers, militant de la FAI i cap del Comitè Antifeixista de Vic.

16. Alfons Bonvehí Grifell, secretari-apoderat. Acabada la guerra, va recuperar el càrrec.

17. Propietat de Anna Maria de Copons i de Malla Conanglell i d'Ager que va deixar en testament l'any 1735. (Prades:2000,71-72)

18. En virtut de les competències assumides per la Generalitat de Catalunya, segons Decret de 24 de maig de 1933.

19. Durant la II^a República, l'Hospital esdevingué d'abast comarcal i la Diputació de Barcelona se'n va fer càrrec de part de les despeses. Al seu torn, els ajuntaments de la comarca es comprometien a pagar quatre pessetes per cada veí portat a l'Hospital. Sobre el finançament vegeu: Vilaseca:2006,179-189.

20. A l'Acta de constitució de la Junta de l'Hospital Comarcal de Vic de 27 de juliol de 1937, presidida per Salvador Dordal Bou, alcalde President Accidental, s'acorda "confirmar en el càrrec de Directora a na Dolors Oms Bosch i de Sub.Director-Administrador en Ramon Fàbregas Llanas, i aprovar sense reserves de cap mena l'actuació portada a terme per aquests dos des del 23 de l'any passat dins a la data".

21. Salvador Dordal Bou i Ramon Padriassa Parareda formaven part del Consell de Govern de l'Ajuntament de Vic per ERC.

22. Malgrat i que les obres es van iniciar amb celeritat, les penúries de la guerra van impedir de culminar amb el projecte. Posteriorment, les autoritats franquistes es van atribuir el mèrit de la portada de les aigües de Forat Micó a Vic. (Casanovas:1993,121-122).

Finalment, l'aigua del Ges va arribar a Vic el 1952 (Solà Sala, Josep M. (2001) *Invenimus aquam. Una història de les aigües de Vic*. Vic: Aigües de Vic SA, pp.36-85).

23. El llibre d'Acords de la Junta d'Administració de l'Hospital de 9 de febrer de 1939 recull el cessament de Ramon Fàbregas: "Que de común acuerdo con la muy digna Autoridad Militar, Sr. Comandante de la Plaza procedía al acto de recuperación del Hospital con todos sus efectos y atributos que le corresponden en su personalidad jurídica, y en consecuencia obrando como Presidente nato declaraba la destitución ipso actu del que había actuado como Administrador durante el odioso mando marxista Ramón Fábregas Llanes, cuya orden de destitución ya había ordenado comunicársela verbalmente en la tarde del día anterior de palabra por dos representantes suyos [...]" (ACO, Junta d'Administració. Acords Junta, document 183, p. 31).

Els voltants de l'Hospital l'abril de 1937. D'esquerra a dreta Ramon Fàbregas, director de l'Hospital durant la Guerra Civil, amb els metges: Jaume Soldevila, Joaquim Vilaplana, Àngel Rierola, Melcior Bach, Miquel Bellmunt i Agustí Orriols. (Vilaseca:2006)